

Dolgoživa dvoživka

Planinski močerad

Besedilo in foto: Andrej Razpet

Nevedni in babjeverni ljudje pripisujejo našemu močeradu čudne lastnosti in nenavadne moči ... Po teh neumnih pravljicah je prišel močerad na glas kakor neka pošastna žival, celo marsikateri omikan človek se ga ogiblje z nekim strahom.

Tako je pisal Fran Erjavec leta 1888 o navadnem močeradu, črnega ali planinskega močerada je le bežno omenil. Tudi danes planinski močerad še vedno velja za kriptično oziroma slabo raziskano vrsto. Večinoma se skrivajo v skalnih razpokah, luknjah majhnih sesalcev, med preperelim lesom in pod listjem, na površju je aktiven le poleti v hladnejših in bolj vlažnih jutrih in večerih. V idealnih razmerah (temperatura nad 4 °C, vlažnost nad 85 %, brez neposredne sončne svetlobe), recimo ob rahlem pršcu in megli, pa v velikem številu lezejo vsepovsod. V okviru italijanske raziskave so na izbranih področjih gostoto živali ocenili na več kakor 2000 na hektar, torej vsaj en močerad na vsakih pet kvadratnih metrov. Odrasle živali se več let zadržujejo na le nekaj deset kvadratnih metrov velikem območju, nekoliko dlje se premaknejo le mlade živali, prehranjujejo se z žuželkami, pajki in črvi. Obstaja le malo podatkov o njihovem vedenju in vlogi v ekosistemu. Glede na odkritja v zadnjih letih je njihova razširjenost v alpskem in dinarskem svetu verjetno podcenjena, zlasti v bolj suhih predelih. Čeprav v svojem okolju delujejo neboljano, živijo približno 16 let. Zelo verjetno so, tako kakor drugi predstavniki družine, sposobni v celoti nadomestiti izgubljeno okončino, rep in spodnjo čeljust.

Redni obiskovalci gora so planinskega močerada zagotovo srečali na nekaterih zelo nepričakovanih mestih. Drugače kakor druge dvoživke v gorah namreč samice planinskega močerada vedno ležejo žive mladiče, ki že dihajo s pljuči. Običajno se po dva pupka s škrgami dve do tri leta počasi razvijata v "maternici", zato za razliko od preostalih dvoživk planinski močeradi v

nobeni razvojni fazi ne potrebujejo vodnega okolja. Samice običajno rodijo dva mladiča, ki sta od glave do konice repa dolga 4–5 centimetrov. Srečamo jih v zelo raznolikih okoljih, na primer na gorskih travnikih nad gozdno mejo, v iglastem gozdu Pokljuke, mešanem gozdu Snežnika, na melišču pod Žmavčarji in v strmini Komarja. Razširjeni so po večjem delu Alp z izjemo področja med Italijo in Francijo, kjer živi njihov sorodnik Lanzov močerad (*Salamanca lanzai*), in v dinarskem pogorju vse do Prokletij. V Sloveniji živijo med 2200 (Julijci) in 700 (Menišija) metri nadmorske višine.

Prvi je vrsto z znanstvenim imenom *Salamanca atra* opisal dunajski naravoslovec italijanskega rodu Jožef Nikolaj Laurenti leta 1768, ki je primerke našel "in alpe Etscher Austriae & Loibel inter Carinthiam & Carnioliam", torej na spodnjeavstrijski gori Ötscher in na Ljubelju, s čimer je planinski močerad ena od maloštevilnih vretenčarskih vrst s tipsko lokacijo v Sloveniji. Na cesti na stari ljubeljski prelaz lahko poleg majhnega (do 15 cm) in povsem črnega planinskega močerada srečamo tudi večjega (do 25 cm) in značilno obarvanega navadnega močerada. Šele v letih 1982 in 2005 so raziskovalci na južnih obronkih italijanskih Alp našli tudi dve obarvani podvrsti planinskega močerada. Zlati močerad

(*S. a. aurorae*) živi na severozahodu planote pri mestu Asiago, pasubski (*S. a. pasubiensis*) pa na gori Pasubio. Obe podvrsti živita na le nekaj kvadratnih kilometrov velikem področju in sta že vsaj milijon let ločeni od drugih populacij. Črna inačica planinskega močerada je zadnje ledeno dobo verjetno preživela na robu poledenega sveta severovzhodne Italije oziroma na nunatakih, golih vrhovih gora, ki so štrlele iz ledenega pokrova. Podvrsta prenjškega močerada (*S. a. prenjensis*) je bila opisana leta 1969 v Bosni in Hercegovini, vendar se v literaturi le redko pojavlja, ker se od planinskega razlikuje v težko opaznih lastnostih.

Na začetku omenjene čudne lastnosti in nenavadne moči večinoma temeljijo na izločkih zlez na koži, ki med drugim vsebujejo strupeni samandrin. Glede na literaturo ne gre za pretirano nevarno snov, ki povzroča krče, otekline in zvišuje krvni pritisk. Erjavec omenja verovanje, da močerad zastrupi vodo in sadje na drevju, bolj novodobna in presenetljivo razširjena pa je zgodba o učinkih močeradovih izločkov v obliki žganja – močeradovca, ki izvira iz enega samega, ne preveč resnega novinarskega prispevka. Čeprav zaradi pomanjkanja podatkov ni znana stopnja morebitne ogroženosti vrste, je planinski močerad, tako kakor vse dvoživke, pri nas zaščiten. ◉